

N.M. RUDENKO. FORMATION OF CONFLICTOLOGICAL CULTURE OF STUDENTS IN THE SPECIAL COURSE «CONFLICTS IN CHILDHOOD»

In the article definitions of «conflictological culture», «conflictological competence», «conflictological literacy» are given. The structure and levels of formation of a specialist's conflictological culture are considered. The content of the special course «Conflicts in childhood» is presented, which contributes to the formation of a conflictological culture of future educators.

Key words: *conflicts, pedagogical conflictology, conflictological culture, conflictological competence, conflictological literacy.*

Рекомендовано до друку.

Д-р. психол. наук, проф., дійсн. член АНВШ України Р.В. Павелків.

Одержано редакцією 18.05.2017 р.

УДК: 371.134.036:373.3

Т.К. ВОЛОДЬКО

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті зроблено спробу обґрунтувати теоретичні засади формування творчого потенціалу майбутніх учителів початкової школи за допомогою організації та проведення виставок творчих робіт. Навчально-виставкова діяльність майбутніх учителів початкової школи як форма роботи у ВНЗ створює хороші умови для розвитку їх дисциплінованості, відповідальності, творчого мислення. Крім того, це надійне підґрунтя їхньої підготовки до самостійного розв'язання творчих завдань, а також участі в науково-дослідній роботі.

Ключові слова: *творчий потенціал майбутнього вчителя початкової школи, організація виставок майбутніх учителів початкової школи, творче навчальне середовище, виставкова діяльність.*

Одне з найбільш актуальних завдань сучасного суспільства, яке перебуває на етапі євроінтеграції у світовий освітній простір, є розвиток творчих можливостей особистості, здатної до професійного самовдосконалення та самореалізації. Це відображено у вітчизняних державних документах: Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”; Концепції національного виховання тощо. Зокрема, у Державній національній програмі “Освіта” (“Україна ХІХ століття”) зазначено, що нова реальність породжує і нову культурну реальність, провідними рисами якої є переоцінка системи цінностей, створення нових відносин між основними учасниками художнього життя, зміна критеріїв оцінки естетичних і художніх цінностей, розширення меж естетичних і художніх потреб, поява нових відносин та форм організації художнього життя, формування нового естетичного досвіду, естетичної культури [4].

Усе це вимагає розробки нових активних методів формування художнього сприймання майбутніх учителів початкової школи, смаків, потреб та ідеалів, які базуються на діалозі, дискусійних формах роботи, позитивній “конфліктності”, передбаченні відстоювання власної позиції, діалогових відносин між учителем і учнями, важливу роль у якій має відіграти виставкова діяльність.

Метою статті є встановлення теоретичних засад формування творчого потенціалу майбутніх учителів початкової школи за допомогою організації та проведення виставок.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що проблема формування творчого потенціалу була предметом вивчення вітчизняних і зарубіжних науковців як складова професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей. Зокрема, філософський аспект творчості розглядали у своїх працях В. Біблер, Ю. Бородай, М. Данилов, К. Кедров, О. Коршунов та інші; психологічні засади містяться в працях Д. Богоявленської, Л. Виготського, В. Давидова, Д. Ельконіна, О. Леонтєва, А. Лука, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна та ін. Не менш важливим є педагогічний аспект, який детально розглядали В. Андреев, Д. Вількеєв, М. Данилов, Н. Кичук, М. Махмутов, О. Рудницька, С. Сисоєва, М. Скаткін, Т. Шамова, Г. Щукіна та ін. Високо оцінюючи результати науковців, відзначаємо, що проблема формування творчого потенціалу майбутніх учителів початкової школи в процесі виставкової діяльності не була предметом окремого дослідження, але нами виявлено необхідність праць, які спеціально розглядали специфічні прояви творчої активності в умовах педагогічних ВНЗ, що свідчить про її актуальність.

Так, В. Клименко розкрив проблему механізму творчості, що ґрунтується на таких принципових засадах:

–механізм творчості не є елітарним явищем, оскільки притаманний кожній людині, яка до цього прагне; ніщо в людині не розвивається знезацька; процес творчості є єдністю мислення, почуттів, уяви, психомоторики та енергопотенціалу;

–механізм творчості починає діяти, коли всі його складові пропорційно розвинені та взаємно підсилюють одна одну;

–механізм творчості розвивається в процесі самореалізації особистості;

–вищу насолоду, натхнення діями людина отримує не від результату роботи, а від творчого процесу, в якому народжується матеріальний предмет чи знакова система [5]

Сучасний процес підготовки майбутніх учителів початкової школи в педагогічних ВНЗ потребує з-поміж інших аспектів творчого становлення фахівця, яке можливе лише в умовах творчого навчального середовища.

Філософський словник визначає творчість як процес людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні й духовні цінності. С. Гончаренко в “Українському педагогічному словнику” авторитетно дає тлумачення терміна “педагогічна творчість”: “Оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії й практики виховання та навчання. Досягнення творчого результату

забезпечується систематичними цілеспрямованими спостереженнями, застосуванням педагогічного експерименту, критичним використанням передового педагогічного досвіду” [3, 326]. Творча діяльність, крім того, визначається як така, що спрямовується на якісно нових для неї цінностей, які мають суспільне значення, тобто важливі для формування особистості.

Отже, творчість – це найвища форма активності й самостійності людини, її “діяльність, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей”, а людина, яка здатна творити, є творцем [2, 1234].

Художньо-творча діяльність розглядається як найважливіша умова ефективного пошукового мислення особистості, яке визначає його творчу сутність. Концептуальні основи такого навчання поєднуються з теорією творчості, інтелектуальних здібностей, творчим розвитком і саморозвитком, креативністю та концепціями обдарованості.

Серед багатьох засобів розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога надзвичайно важлива роль відведена образотворчому мистецтву, що є взірцем натхненної діяльності, сутність якого полягає в цілісному й об’язковому художньому відображенні світу й залежить від новостворених, пов’язаних з особливостями сприйняття навколишнього середовища. Образотворче мистецтво втілює художньо-естетичне бачення світу, розвинуту уяву й фантазію, образне мислення, без яких не можлива творчість [6].

Творчий потенціал майбутніх учителів початкової школи – це внутрішні особистісні можливості, які проявляються у творчій діяльності й складаються з рівня розвитку художньо-образного творчого мислення, художньо-творчої спрямованості та творчої мотивації, яка проявляється в бажанні оволодіти новими знаннями і вміннями певного виду творчості; здатності до творчої самореалізації.

У процесі професійної підготовки майбутні вчителі початкової школи мають оволодіти гнучкістю мислення, що дозволяє їм проводити пошуково-дослідницьку роботу, аналізувати, вдосконалювати, модернізувати, критично мислити, швидко орієнтуватися в ситуації, що склалася; проявляти творчу ініціативу.

Досить важливо, на нашу думку, щоб у процесі навчання в педагогічному ВНЗ майбутні вчителі початкової ланки загальної середньої освіти могли гармонійно розвиватися, духовно збагачуватися, а також розкрити творчий потенціал та здібності. Серед основних засобів виділяємо образотворче мистецтво як специфічну форму пізнання навколишнього світу. Воно має на меті цілісне сприймання особистістю дійсності за художніми законами, розвиток зорової культури та творчої уяви через різні види мистецтва: живопис (жанрова картина, натюрморт, пейзаж, портрет), графіку (жанрова, книжкова, плакатна, силуетна), скульптуру (анімаційна, декоративна, портретна, опукла, рельєфна), декоративно-ужиткове мистецтво (витинанка, кераміка, народне малярство, народні іграшки, писанкарство, розпис), дизайн. Творчий потенціал образотворчого мистецтва реалізується через сприймання творів образотворчого мистецтва, вдосконалення художньо-образного мовлення і здійснення художньо-творчої діяльності. Однак слід пам’ятати, що творчість (креативність) може проявлятися як у процесі власної образотворчої діяльності майбутніх учителів початкової школи, так і під час сприйняття ними творів мистецтва, хоча акцентують різні компоненти творчого потенціалу [1].

Досить плідною для формування творчого потенціалу студентів факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв, як переконує власний викладацький досвід, є організація виставкової діяльності – це цікавий, але не зовсім простий процес, який вимагає професійних знань, художнього смаку й неабияких здібностей.

Виставкова діяльність у стінах Бердянського державного педагогічного університету має особливе значення для студентів, оскільки впливає на підвищення рівня та якості творчих навчальних робіт.

Для успішної естетичної взаємодії виставки на глядача організатори (а це викладачі та студенти спеціальності “Початкова освіта” зі спеціалізацією “Образотворче мистецтво”), як правило, враховують такі ключові аспекти: бездоганне оформлення робіт, їх професійний рівень; правильне освітлення кімнати, в якій виставляються роботи; розміщення експозицій у вільному, естетично оформленому залі.

Крім того, за змістом виставки поділяємо на:

- такі, що висвітлюють актуальні теми сучасності;
- ті, які присвячені пам’ятним датам і подіям;
- презентацію навчальних і випускних робіт студентів.

Виставки можуть різнитися за тематичним призначенням і за обсягом, але вимоги до робіт, які будуть демонструватися, залишаються незмінними. Причому, якщо на виставці представлено невелика кількість робіт, то професійний рівень їх має бути бездоганим і щодо виконання, і щодо оформлення.

Процес організації тематичної виставки і її оформлення традиційно складається з таких етапів:

- визначення теми виставки;
- складання тематичного та експозиційного плану;
- відбір експонатів – студентських робіт;
- вибір місця для розташування виставки;
- виконання ескізу оформлення приміщення з урахуванням кольорової гами;
- виконання ескізу афіші до виставки.

Звичайно, це тривалий процес, але майбутні вчителі початкової школи беруть у ньому активну участь. Навчально-виставкову діяльність ми розглядаємо як особливу форму системи заохочення студентів, спрямовану на посилення в них мотивації формувати спеціальні знання. Для експозицій відбираються найкращі роботи, а участь майбутнього педагога у виставці – ознака актуалізації його творчих можливостей і наявність досить високого рівня майстерності.

Як раціонально організований комплекс ідейних, смислових, естетичних компонентів, виставка концентрує на своїй території актуальні явища мистецтва і культури, розвиваючи моральні цінності учасників і глядачів. Використовуючи основним виразним засобом репрезентативність як найкращий засіб передачі інформації, виставка дозволяє передати широкий спектр понять і асоціацій у різноманітних галузях знань.

Для того, щоб якісно організувати виставку, необхідно мотивувати майбутніх учителів початкової школи на створення експонатів. Викладачі, як правило, застосовують активні методи навчальної роботи, наголошуючи увагу на тому, що мистецтво і всі види художньої творчості – серйозна праця, яка вимагає великих зусиль, але й має значні позитивні аспекти для подальшої професійної діяльності. Саме завдяки формуванню творчих умінь студентів, потреби їх створювати різноманітні експозиції відбувається підготовка до розвитку художніх здібностей молодших школярів, уміння відчувати потребу в прекрасному. Добре, коли майбутні вчителі початкової школи долучаються до обговорення власних художніх задумів, ідей, головним завданням якого є створення виразного художнього образу. У цьому процесі враховується розвиток зорової пам'яті, внутрішні переживання, здатність образно мислити.

У процесі виконання ескізу роботи для виставки студенти усвідомлюють, що одна і та ж тема може бути по-різному розкрита, урахувавши кольорову гаму, різні варіанти одного й того ж просторового розташування предмета тощо. Таким чином, отримані знання морального ставлення до творчості є основою для цілеспрямованого вироблення вмінь творчо, вибірково, а отже, свідомо здійснювати це в подальшій професійній діяльності, організувати атмосферу взаєморозуміння між педагогом та молодшими школярами.

Під час організації виставки беремо до уваги, де буде здійснюватися показ робіт: у спеціально пристосованому приміщенні (наприклад, у художньому музеї імені І.І. Бродського, фойє міського палацу культури імені Т. Шевченка тощо), чи на спеціально спроектованих відкритих майданчиках (фойє головного корпусу університету). Головне, що слід урахувати під час організації виставки, щоб експонати були добре видно під різним кутом. Роботи ми розвішуємо на спеціально пристосовані для цього місця, що дозволяє швидко здійснити монтаж експозиції, урахувати думку студентів і робити заміну одного експоната іншим. Майбутні вчителі початкової школи в процесі такої діяльності усвідомлюють, що мистецтво композиційної майстерності є основою творчості, в якій єдність форми художнього твору зумовлена його змістом. Під час організації виставки студенти враховують закони симетрії та асиметрії; вибір того чи іншого виду композиції залежить від мети та поставлених завдань, де головну роль відведено змісту, характеру матеріалу й психологічним особливостям сприйняття, які тісно взаємодіють між собою. Усвідомлюючи те, що колір пливає на органи почуттів і психічну діяльність людини, майбутні педагоги засвоюють основи кольорознавства у відображенні навколишнього світу.

Отже, під час організації і проведення виставок студенти мають змогу пересвідчитися, що в подальшій педагогічній діяльності вони будуть виконувати роль координатора, що вимагає від педагога знань та вмінь у галузі декоративно-ужиткового мистецтва, психолого-педагогічних дисциплін та методики їх викладання.

Відкриття виставок – це завжди захоплюючий захід, на якому майбутні вчителі початкової школи разом з викладачами мають змогу прозвітуватися щодо виконаних робіт, а присутні (студенти інших спеціальностей, викладачі університету, батьки, гості) оцінити талант, підтримати. Значним поштовхом для подальшої мистецької діяльності є можливість кожного учасника виставки перевірити свій творчий потенціал на фоні інших робіт, зважити всі позитивні й негативні аспекти. Як правило, відкриття виставок проходить за активної участі студентів БДПУ – музикантів, хореографів, вокалістів, що дозволяє творчо збагатитися всім присутнім, поринути у світ музики, танцю, пісні, образотворчого мистецтва. Різні види мистецтв поєднуються в єдиний потік і є могутнім джерелом духовного збагачення для студентів, викладачів та всіх присутніх. Це той досвід, який у подальшому забезпечить майбутнім учителям початкової школи надійне підґрунтя організації та проведення виставкової діяльності з молодшими школярами.

Проаналізувавши під кутом зору нашого дослідження всі виставки, у яких брали участь викладачі та студенти факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв: “Майстри яскравого таланту” (м. Бердянськ, художній музей імені І.І. Бродського, 2005), “Світ декору” (м. Бердянськ, художній музей імені І.І. Бродського, 2006), “Котофест 2012” (м. Бердянськ, художній музей імені І.І. Бродського, 2012), “Осінній вернісаж” (м. Маріуполь, Міський центр сучасного мистецтва та культури імені А.І. Куїнджі, 2013), “Барви натхнення” (м. Бердянськ, художній музей імені І.І. Бродського, 2016), можемо зробити висновок, що в процесі фахової підготовки майбутніх педагогів забезпечені належні умови для опанування кожним навичками і вміннями творити прекрасне в житті й мистецтві, уникати будь-яких шаблонів. Крім того, показ робіт викладачів і студентів на лише збагачує виставки різновіковим поглядом на одну й ту ж проблему, а й розширює палітру виразних засобів і відкриває можливості подальшого творчого вдосконалення.

Навчально-виставкова діяльність майбутніх учителів початкової школи як форма роботи у ВНЗ створює хороші умови для розвитку дисциплінованості, відповідальності, творчого мислення, є надійним підґрунтям їхньої підготовки до самостійного розв'язання творчих завдань, а також участі в науково-дослідній роботі, що переконливо доводить її значний потенціал. Студенти в процесі професійної підготовки формують вміння і навички стимулювати активність пізнавальних інтересів молодших школярів, використовувати елементи незвичайності, захоплення, цікаві факти і змістовні форми навчання. Педагог початкової ланки загальної середньої освіти має постійно створювати ситуації творчого напруження, захоплення уваги й усвідомленого залучення дітей до творчого процесу. Значну роль у цьому відіграє інтерес дітей до образотворчої діяльності – це наявність органічного поєднання інтелектуальних та емоційно-вольових процесів.

Окрім того, у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи для розвитку їхнього творчого потенціалу слід звернути увагу та такі напрями діяльності:

- організація емоційно-чуттєвого спілкування студентів зі світом прекрасного;
- залучення до активного пізнання естетичних явищ і закономірностей дійсності та образотворчого мистецтва;
- виконання завдань, які передбачають формування вмінь зберігати і примножувати естетичний потенціал молодших школярів.

Отже, творчий розвиток майбутніх учителів початкової школи забезпечується виставковою діяльністю, яка є чинником естетичного виховання студентської молоді і виступає мовою культурного спілкування. Підготовка та організація виставок сприяє моральному розвитку студентів, духовному збагаченню та формуванню естетичної

культури, яка буде надійним підґрунтям творчого становлення педагога, здатного здійснювати естетичне й художнє виховання підростаючого покоління, виявляти творчі здібності своїх вихованців. Розробка проблеми стимулювання участі студентів у виставковій діяльності сприяє вивільненню й використанню їхнього творчого інтелектуального потенціалу, що сприяє успішному вирішенню проблем формування професійної майстерності.

Подальші розвідки в цьому напрямі будуть здійснюватися в пошуку педагогічних умов організації творчої діяльності майбутніх учителів початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей: учеб. пособ для студентов высших учебных заведений / Д.Б. Богоявленская. – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – 320 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: rada.gov.ua/laws/show/896-93-п. – Назва з екрану.
5. Клименко В.В. Механізм творчості. Функціональні дефекти / В.В. Клименко // Психолог. – 2002. – №17. – С.11-14.
6. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посібн. / О.П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 355 с.

REFERENCES

1. Bogojavlenskaja D.B. Psihologija tvorcheskih sposobnostej: ucheb. posob dlja studentov vysshih uchebnyh zavedenij / D.B. Bogojavlenskaja. – M.: Izdatel'skij centr “Akademija”, 2002. – 320 s.
2. Velykuu tлумачnyu slovnyk suchasnoyi ukrajyns'koyi movy / uklad. i hol. red. V.T. Busel. – K.; Irpin': VTF “Perun”, 2003. – 1440 s.
3. Honcharenko S. Ukrayyns'kyu pedahohichnyu slovnyk / Semen Honcharenko. – K.: Lybid', 1997. – 376 s.
4. Derzhavna natsional'na prohrama “Osvita” (“Ukrayina XXI stolittja”): [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: rada.gov.ua/laws/show/896-93-p. – Nazva z ekrany.
5. Klymenko V.V. Mekhanizm tvorchosti. Funktsional'ni defekty / V.V. Klymenko // Psykholoh. – 2002. – № 17. – S.11-14.
6. Rudnyts'ka O.P. Pedahohika: zahal'na ta mystets'ka: navch. posibn. / O.P. Rudnyts'ka. – Ternopil': Navchal'na knyha – Bohdan, 2002. – 355 s.

Т.К. ВОЛОДЬКО. ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ СРЕДСТВАМИ ВЫСТАВОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье сделана попытка обосновать теоретические основы формирования творческого потенциала будущих учителей начальной школы посредством организации и проведения выставок творческих работ. Учебно-выставочная деятельность будущих учителей начальной школы как форма работы в вузе создает хорошие условия для развития их дисциплинированности, ответственности, творческого мышления. Кроме того, это надежное основание их подготовки к самостоятельному решению творческих задач, а также участия в научно-исследовательской работе.

Ключевые слова: творческий потенциал будущего учителя начальной школы, организация выставок будущих учителей начальной школы, творческая учебная среда, выставочная деятельность.

T.K. VOLODKO. THE FORMATION OF THE CREATIVE POTENTIAL OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS BY MEANS OF EXHIBITION ACTIVITIES

The article attempts to provide a theoretical basis for the formation of creative potential of future primary school teachers through the organization and holding of exhibitions of creative works. Educational and exhibition activities of future primary school teachers as a form of work in high school creates good conditions for the development of their discipline, responsibility, creative thinking. In addition, it is a reliable basis for their preparation for independent creative problem solving, and participation in research work.

Key words: creative potential of the future primary school teacher, the organization of exhibitions of future primary school teachers, creative learning environment, exhibition activities.

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф. Я.В. Сверлюк.

Одержано редакцією 10.05.2017 р.

УДК: 379. 8. 008: 378. 147: [373. 5. 011. 3 – 051]

В.Б. ТЮСКА

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА – ОРГАНІЗАТОРА ДОЗВІЛЛЯ У КЛУБНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлено проблему самореалізації майбутніх педагогів – організаторів дозвілля у клубній діяльності. Подано студентський клуб як складову позааудиторної роботи під час якої розвивається особистість. Розкрито сутність проблеми удосконалення системи професійної підготовки майбутнього педагога засобами клубної діяльності. Представлено авторську програму виховних цілей у кожній із галузей діяльності студента (когнітивній, афективній і регулятивній) з урахуванням зовнішніх та внутрішніх передумов формування особистості майбутнього педагога – організатора дозвілля.

Ключові слова: самореалізація, майбутній педагог – організатор дозвілля, студентський клуб, позааудиторна робота, клубна діяльність.

© В.Б. Тюска, 2017